

**“УСАН ДООРХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ ТУХАЙ” ЮНЕСКО-ИЙН
КОНВЕНЦЫГ СОЁРХОН БАТЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН
ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА**

1.Хуулийн төслийн ерөнхий агуулга, зохицуулах харилцаа: Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай ЮНЕСКО-ийн конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн төсөл нь 1 зүйлтэй, соёрхон батлахаар заасан. Конвенц нь усан доор байгаа соёлын өвийг бүртгэх, судлах, хадгалах, сэргээх, ашиглахтай холбоотой харилцааг үндэсний хэмжээнд зохицуулах боломжийг бүрдүүлэх юм.

2.Тухайн харилцааг хууль, эрх зүйн бусад актаар зохицуулж ирсэн байдал: Монгол Улс усан доорх соёлын өвийг хамгаалахтай холбоотой харилцааг өмнө нь хууль, эрх зүйн хүрээнд зохицуулж ирсэн туршлагагүй юм. Харин, 2014 онд шинэчлэн баталсан Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуульд “ус”-ыг төрийн тахилгатай болгох асуудлыг анх удаа тусгасан байдаг.

3.Хууль санаачлагчаас авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ: Соёлын яам /хуучин нэрээр/ Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах конвенцыг үндэсний хэмжээнд танин мэдүүлэх, ач холбогдлыг сурталчлах чиглэлээр 2019, 2021 онд 2 удаагийн сургалтыг Европын аюулгүй байдал, хамтын ажиллагааны байгууллага, ЮНЕСКО-ийн Бээжин дэх төлөөлөгчийн газар, Конвенцын нарийн бичгийн дарга нарын газартай хамтран салбарын албан хаагчид, эрдэмтэн, судлаачид болон хууль сахиулах байгууллагын төлөөллийг оролцуулж зохион байгуулсан.

Мөн 2023 оноос үндэсний мэргэжилтнүүдийг Япон Улсын Такашима арлын орчимд хэрэгжүүлж байгаа усан доорх хөлөг онгоцыг судлах, сурталчлах үйл ажиллагаатай танилцуулж, туршлага судлах ажлыг зохион байгуулсан.

Дээрх арга хэмжээнд хамрагдсан үндэсний мэргэжилтнүүд конвенцын ач холбогдлыг үнэлэх, үндэсний хэмжээнд хэрэгжүүлэх стратегийг тодорхойлох, хуулийн төслийг боловсруулах үйл явцад голлох үүргийг гүйцэтгэжээ.

Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн төслийг боловсруулах, үзэл баримтлалыг батлуулах, конвенцын орчуулгыг баталгаажуулах, олон нийтийн дунд танилцуулах, зөвлөлдөх уулзалт зохион байгуулах зэрэг үе шаттай ажлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу бүрдүүлж ажиллалаа.

4.Хуулийн төслийг олон нийтээр хэлэлцүүлсэн дүн: Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн төслийг Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын яамны цахим хуудаст 2025 оны 11 дүгээр сарын 10-ны өдөр <https://mocstv.gov.mn/news/hC5kqmjWA6p6Jq1EY46NUuFblOOtQP6u> холбоосоор байршуулж олон нийтэд танилцуулсан. Хуулийн төсөлтэй 930 орчим хүн танилцсан, төсөлд тухайлан санал ирүүлсэн тохиолдол байхгүй байна.

5.Гадаад орны туршлага, бусад судалгаа, шинжилгээний ажлын тайлангийн дүгнэлт: Монгол Улсад урьд өмнө усан доорх соёлын өвийг хамгаалахтай холбоотой судалгаа, шинжилгээний ажил хийгдэж байгаагүй, хуулийн төсөл боловсруулах явцад ашиглах тайлан, эх сурвалж байхгүй тул эрдэмтдийн багийн гүйцэтгэсэн “Хуулийн

хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах судалгааны ажлын тайлан"-д дурдсан зөвлөмжийг үндэслэн төслийг боловсруулсан.

Өнөөдрийн байдлаар конвенцыг соёрхон баталж, нэгдэн орсон 81 улс, түүнчлэн далай тэнгист гарцтай улс орнууд усан доорх соёлын өвийг хамгаалах чиглэлээр тус тусын стратегийг тодорхойлж, судалгаа шинжилгээний ажлыг зохион байгуулдаг.

Конвенцын нарийн бичгийн дарга нарын газраас улс, орнуудад зориулан гаргасан гарын авлага, удирдамжийг цахим хуудсаар дамжуулан хүлээн авч, танилцан холбогдох мэдээллийг өмнө зохион байгуулсан сургалтын үеэр тухайн төслийг удирдсан, эсхүл төсөлд оролцсон эрдэмтэн судлаачид тусгайлан танилцуулга бэлтгэж, оролцогчдод танилцуулсан байна.

Монгол Улсын хувьд 2023 оноос Япон Улсын Такашима арал орчимд хэрэгжүүлж байгаа Хубилай хааны цэргийн флотын усан онгоцны судалгааны үйл явцтай танилцах, туршлага судлах, хамтран ажиллах чиглэлээр үндэсний мэргэжилтнүүдийн чадавхыг бэхжүүлж байна.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР

“УСАН ДООРХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ ТУХАЙ” ЮНЕСКО-ИЙН КОНВЕНЦЫГ СОЁРХОН БАТЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагаас 1982 онд баталсан “Далайн эрх зүйн тухай конвенц”-ын 149 дүгээр зүйлд археологийн болон түүхийн объектын талаар “...Район (Далайн эрх зүйн тухай конвенцод тодорхойлсноор “...үндэсний эрх хэмжээний гадна орших далайн ёроол болон түүний хэвлийг” ойлгоно)-оос олдсон археологийн болон түүхийн чанартай бүх объектыг нийт хүн төрөлхтний тусын тулд хадгалж, ашиглана. Гэхдээ тэдний гарлын улс болон орон, тэдгээрийн соёлын гарлын улс, эсхүл тэдгээрийн түүх, археологийн гарлын улсын давуу эрхийг онцлон анхаарна” гэж заасан.

Гэвч үүгээр усан доорх соёлын өвийг хамгаалах үйл ажиллагааг бүрэн гүйцэт зохицуулах боломжгүй байв. Ялангуяа эрт цагт осолдсон усан онгоцны эд зүйлсийг хулгайлах, усан дор орсон хот суурины үлдэгдлийг тонон дээрэмдэх зэрэг гэмт хэргийг таслан зогсоох, буруутай этгээдэд хариуцлага тооцох, эд зүйлсийн өмчлөх эрхийг хангах зэрэг үндсэн усан доорх соёлын өвийг хамгаалах асуудлыг нийт хүн төрөлхтний эрх ашгийн үүднээс шийдвэрлэхэд “Далайн эрх зүйн тухай конвенц” учир дутагдалтай байсан.

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Боловсрол, шинжлэх ухаан, соёлын байгууллага (ЮНЕСКО)-ын Ерөнхий бага хурлын 2001 оны 31 дүгээр чуулганаар усан доорх соёлын өвийг хамгаалах, тогтвортой хадгалах зорилгоор 2001 онд баталсан “Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах конвенц” нь 35 зүйл, дүрмээс бүрддэг.

Конвенцын 1 дүгээр зүйлд нэр томъёог тодорхойлсон бөгөөд “...доод тал нь 100 жилийн туршид хэсэгчлэн, эсхүл бүхэлдээ, тодорхой хугацааны туршид, эсхүл байнга усан доор байсан соёл, түүх, эсхүл археологийн шинж чанартай, хүний оролцоотой бүхий л ул мөрийг “усан доорх соёлын өв” гэж тодорхойлон, түүнд “...археологи болон байгалийн орчинтой хамт байгаа дурсгалт газар, байгууламж, барилга, олдвор болон хүний биеийн үлдэгдэл”, “...археологи болон байгалийн орчинтой байгаа хөлөг онгоц, агаарын хөлөг, бусад төрлийн тээврийн хэрэгсэл эсхүл тэдгээрийн аливаа хэсэг, ачаа эсхүл бусад эд зүйлс”, “...эртний түүхэнд хамаарах эд зүйлс”-ийг хамруулахаар заажээ. Харин “...далайн ёроолд байрлуулсан дамжуулах хоолой болон кабелийн утас, тоног төхөөрөмж”-ийг усан доорх соёлын өвд хамруулахгүй гэж тодорхойлсон байна.

Монгол Улс далай, тэнгист гарцгүй боловч нутаг дэвсгэр дээр орших том, жижиг нуур, голын усыг эртнээс тахин шүтэж ирсэн уламжлалтай бөгөөд түүнд холбогдох зан үйлийн дотор ембүү, алт, мөнгөн сав эд зүйлс өргөх явдал цөөнгүй байсан нь конвенцын 1 дүгээр зүйлд заасан “усан доорх эд зүйлс”-д хамаарахаар байна. Мөн Хөвсгөл зэрэг нууранд хуучны усан завь зэрэг зүйлс хадгалагдан үлдсэн байдаг бөгөөд эдгээр нь цаг хугацаа өнгөрөх тусам үнэ цэнтэй болж, соёлын өвийн шинжийг хадгалдаг тул конвенцын тодорхойлолтод заасан дотоодын усан доорх соёлын өвд хамаарна.

Манай улс усан доорх соёлын өвийг хамгаалах эрх зүйн зохицуулалтын туршлагагүй, цаашид энэ төрлийн дурсгалт зүйлсийг конвенцын зорилгын үүднээс илрүүлж бүртгэх, хадгалж хамгаалах, өмчилж эзэмших, зохистойгоор ашиглах үйл ажиллагааны зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгон түүнтэй холбогдох харилцааг эрх зүйн хүрээнд зохицуулах асуудал тулгамдаж байна. Түүнчлэн, усан доорх соёлын

өвийг хамгаалах чиглэлээр үндэсний мэргэжилтнүүдийг бэлтгэж, чадавхыг үе шаттай бэхжүүлэх ажлыг зохион байгуулах шаардлагатай байна.

Дотоодын усан дахь соёлын өвөөс гадна Монголын Эзэнт гүрний үед далайн замыг ашиглан худалдаа хийх, улс орнуудыг байлдан дагуулах үйл явцад осолдож, гадаад далай, тэнгисийн ёроолд үлдсэн олон зуун хөлөг онгоц бий. Өдгөө мэдэгдсэн Япон Улсын Нагасаки мужийн Мацуура хотын Такашима арлын усан доор Хубилай хааны Япон Улс руу 1274, 1281 онд хийсэн хоёр довтолгооны үеэр далайн хар шуурганд өртөж сүйрсэн 900 орчим хөлөг онгоц хадгалагдаж байна. Далайн ёроолд байгаа эдгээр олдвор, эд өлгийн зүйлсийг судлах ажил 1980-аад оноос тус улсад идэвхжиж, “Дөрвөлжин” бичиг бүхий Юань гүрний цэргийн жанжны зэс тамга, төмөр дуулга, шаазан ваар, тоосго, шавар вааран тэсрэх бөмбөгний хэлтэрхий зэрэг олон олдвор, эд өлгийн зүйлс илрүүлэн тусгай музей байгуулан, идэвхтэй судалгаа явуулж байгаа бөгөөд 2012 онд Япон Улс Такашима арлын Козаки орчмын 384,000 м² талбай бүхий газар нутгийг “Далайн ёроолын түүхэн дурсгалт газар” хэмээн тодорхойлсон байдаг.

Монголын түүхэнд хамаарах тус дурсгалт газарт далайн археологийн чиглэлээр хамтарсан судалгаа зохион байгуулах ажлыг Монгол Улс Япон Улстай хамтран эхлүүлээд байна. Энэ төрлийн судалгааг хамтран зохион байгуулах нь конвенцын хэрэгжилтийг олон улсын түвшинд эрчимжүүлэх, гишүүн орны оролцоог хангахад чухал үүрэгтэйгээс гадна, Монгол Улсын түүх бичлэгийг хөдлөшгүй баримтаар баяжуулахад үнэтэй хувь нэмэр оруулах юм.

Дээрх үндэслэл, хэрэгцээ шаардлагыг харгалзан усан доорх соёлын өвийг хамгаалах олон улсын гэрээ, хэлэлцээрт нэгдэн өөрийн орны усан доорх соёлын өвийг хамгаалах эрх зүйн үндсийг бүрдүүлэх зорилгоор хуулийн үзэл баримтлал болон хуулийн төслийг боловсрууллаа.

“Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай” ЮНЕСКО-ийн конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлалыг хуулийн хэрэгцээ шаардлагыг урьдчилан тандан судлах судалгааны тайланд үндэслэн, салбарын мэргэжилтнүүд, холбогдох байгууллагатай зөвшилцөн холбогдох хуульд заасан шаардлагын дагуу боловсруулж, Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын сайд, Гадаад харилцааны сайд, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд хамтран баталсан болно.

“Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай” ЮНЕСКО-ийн конвенцыг соёрхон батлах тухай хуулийн төсөл нь 1 заалттай, хуулийг дагаж шинээр хууль тогтоомж санаачлах, эсхүл хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хэрэгцээ шаардлага байхгүй юм.

Хуулийн төслийн томъёоллыг конвенц соёрхон баталсан жишиг хуулийн бичвэртэй нэгэн адилаар хэвшиж заншсан хэл, найруулгатай боловсрууллаа.

Монгол Улсад өмнө нь усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай харилцааг хууль, эрх зүйн хүрээнд зохицуулж байгаагүй тул конвенцыг соёрхон баталсны дараа усан доорх соёлын өвийг хамгаалах асуудлыг конвенцын баталгаажсан орчуулгад заасан агуулгын хүрээнд зохицуулна. Тухайлбал, конвенцод “усан доорх соёлын өв” гэж томъёолсон ойлголтыг дэлхий дахинд нэг хэлбэр, агуулгаар хэрэглэж заншсан тул үндэсний хэмжээнд тэр хэвээр хэрэглэнэ.

Конвенц нь усан доорх соёлын өвийн хамгаалалтыг хангаж, бэхжүүлэх зорилгыг дэвшүүлсэн бөгөөд түүнд хүрэх арга замыг оролцогч талуудын идэвхтэй хамтын ажиллагааны механизм гэж тодорхойлсон. Энэ хүрээнд усан доорх соёлын өвийг эрэн хайх, илрүүлж тодорхойлох, бүртгэж баримтжуулах, судлан шинжлэх, хадгалж хамгаалах үйл ажиллагааг зохих зөвшөөрлийн хүрээнд мэргэжлийн түвшинд гүйцэтгэх харилцааг зохицуулсан байдаг. Конвенцод тодорхойлсон зорилго, үйл ажиллагааны хэв шинжийг мөн энэ хэвээр нь ашиглах юм.

Конвенц нь ЮНЕСКО-ийн 1970 оны “Соёлын эд зүйлийг хууль бусаар импортлох, экспортлох, өмчлөх эрхийг шилжүүлэхийг хориглох, тэдгээрээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний тухай конвенц”, 1972 оны “Дэлхийн соёлын болон байгалийн өвийг хамгаалах тухай конвенц”, 1982 оны “Далайн эрх зүйн тухай конвенц” хоорондын харилцан уялдааг сайжруулах, бие биенээ нөхөх үүрэгтэй юм. Монгол Улс эдгээр конвенцуудад өмнө нэгдэн орсон тул эрх зүйн хувьд зөрчил, хийдэл үүсэхгүй юм.

Усан доорх соёлын өвийг хамгаалах тухай конвенцод өнөөдрийн байдлаар 81 улс орон нэгдэн орсон бөгөөд тэдгээрийн 72 нь конвенцыг соёрхон баталсан, 8 улс хүлээн зөвшөөрсөн, 1 улс зөвшөөрсөн байна.

Эдгээр улсын ихэнх нь конвенцод заасан нийтлэг хэм хэмжээнд нийцүүлэн дотоодын хууль тогтоомждоо усан доорх соёлын өвийг хамгаалах талаар нарийвчилсан зохицуулалт оруулж, хамгаалах үйл ажиллагааг явуулж байна.

Монгол Улс эдгээр конвенцуудад өмнө нэгдэн орсон тул эрх зүйн хувьд зөрчил, хийдэл үүсэхгүй юм.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР